

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל

ZWIAZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר

ת.ד. 17209 תל אביב 69051 lili@lyhaber.com

cracowassociation@gmail.com

טלפון: 054-443636, פקס: 09-9579540

גליון 69, ספטמבר 2012 אלול תשע"ב

הנה סוכה ואולסה

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

גיבורי השואה

רבות נכתב על מעשי הגבורה של חסידי אומות העולם ואנשים אחרים, שפעילותם ההומניטרית במהלך מלחמת העולם השנייה סייעה לרבים, ומעשיהם של אלה פורסמו וידועים בציבור הרחב.

אולם, קיים מעט מאוד חומר על מעשי גבורה אישיים "קטנים" (עד כמה שאפשר להשתמש במונח קטנים בנוגע למקרים אלה).

ידועים לכולם מקרי גבורה של אנשים כמו יאנוש קורצ'אק ואלתר קורצמן; אך מקרים רבים, בהם אנשים יחידים הקריבו ונתנו מעצמם למען זולתם, מקרים כמו חלוקת פת לחמם האחרונה עם אדם זר וכדומה, מקרים אשר מעולם לא סופרו ברבים.

חשוב לנסות אפילו עוד היום לאסוף חומר על מעשי גבורה אישיים שכאלה, ולכן אני פונה אליכם בבקשה לשתף אותנו באותם מקרים שקרו לכם או למשפחותיכם, או שהייתם עדים להם, מעשים שראוי שהציבור הרחב ידע ויכיר.

אודה למי שיוכל לכתוב ולספר על האירוע, היכן התרחש, מתי התרחש (אפילו מועד משוער), שמות האנשים הגיבורים ושמות נוספים, וכמובן הפרטים שלכם.

את החומר אפשר להעביר ל- **ברל שור** טל' 03-63554352 schor@netvision.net.il או למערכת.

גלוית שנה טובה ששלח יצחק צבי (השק) לזר, בשנת 1936, לילדיו בארץ-ישראל. יצחק לזר, בעל בית החרושת למי סודה בככר וולניצה 10 בקזימייז', נרצח באושוויץ במאי 1944.

רכוש יהודי מולאם בקרקוב

רכוש יהודי פרטי רב הולאם, מאז סיום מלחמת העולם השנייה ועד היום, על ידי השלטונות הפולניים. ההלאמה נעשתה בתואנות שונות ומשונות, וברוב המקרים הבעלים או יורשיהם לא זכו לקבל כל פיצוי שהוא.

הבית שברחוב שרוקה 12, בתמונה מכוסה בלבן, הולאם בשנת 1996, מהבעלים היהודים—משפחות לדניצר, אוברספלד, גרוס ובלוך - ומצבו

הולך ומדרדר. האתר <http://www.kazimierz.com/> מדווח כי מזה 8 שנים עומד המבנה בשיממונו ועיריית קרקוב טרם החליטה מה יעלה בגורלו.

ואולי הגיעה העת להשיבו לבעליו המקוריים?

קרקוב הקרובה לליבי

על גדות נהר הוויסלה מתנוסס הוואוול, ובפסגתו ארמון מלכי פולין, מכותר בחומות הגנה כבדות והוא מביט מלמעלה על ארמונות האצולה, בתי עשירי העיר, מגדלי הכנסיות. עיר רנסנסית קרקוב, בירתה השנייה של פולין ואחד המרכזים הראשונים של יהדות פולין. קאז'ימייז', הרובע היהודי, פעם עיר בפני עצמה צמודה לבירה, הפך ללב החיים היהודיים ולעיר מקלט לניצולי פרעות מצ'כיה וגרמניה כבר במאה ה-14. הדחק והצפיפות רבו, הבתים בני 2, 3 קומות נבנו בשולי רשת צפופה של רחובות וסימטאות ש"חרשו" את העיר. הרחובות הצרים התלכדו בכורות קטנים לפני רחובות בתי הכנסת.

בשתי המאות האחרונות התפשט קאז'ימייז' והרובע העתיק נפרץ ע"י טבעת רחובות רחבים יתר ובתים גדולים בעלי חצרות פנימיות, ולמרות זאת, לא שינה קאז'ימייז' את אופיו. בבתי הכנסת, שנבנו בין המאות ה-14 וה-17, התרכזו במשך הדורות חייה הרוחניים של הקהילה היהודית. העתיק בבתי הכנסת בקאז'ימייז', ואחד העתיקים בפולין כולה, הוא בית הכנסת הישן "אלטע שול". הוא נבנה בשלהי המאה ה-14. פנים הבית: דו סטווי, גותי, בעל כיפת קמרון של ששה שדות הנשענים על שני עמודים. בחוץ הסגנון רנסנסי ביסודו. עליית הגג היפה, ככותרת נאה על הגג, החלונות הרומאניים והמגדל אשר בפנה הצפונית מזרחית מעידים על עתיקותו. באותה רחבה ניצבים שני בתי כנסת נוספים. האחד, בית הכנסת של הרמ"א שנבנה במאה ה-16, רנסנסי טיפוסי, הראשון בפולין בסגנונו הטהור, חד סטווי עם כיפתו הביתית. ארון הקודש בנוי בשקע הקיר המזרחי ודלתותיו מקושטות בתבליטי ברזל, בעלי אורנמנטיקה עשירה. צמוד אליו בית הקברות הישן, בו קבורים גדולי הדורות, לכאן נהרו

יהודים מכל קצוות הארץ לשפוך את לבם ולשטח בקשותיהם על קברות הצדיקים. השני, בית הכנסת "פופר", המשכנע בפשטותו הרומנסקית; סקרפות בולטות וחלונות צרים וארוכים יוצרים משחק בין אור וצל. לא הרחק מהם נמצא בית הכנסת "הגבוה" שנבנה בסוף המאה ה-16, אחת הדוגמאות לבניה היהודית-דתית רנסנסית. גם כאן, פנים הבית מצטיין בכיפתו החביתית הגבוהה, המחולקת על ידי חגורות מקבילות, נשענות על פילאסטרים שטוחים. ארון הקודש, מהעתיקים ביותר בפולין, עם סייגי הברזל המחושל שלו, מעטרים הן את מעקה המדרגות והן את הבמה. הסייגים מצטיינים באופיים העדין של קוויהם, עבודת אמני הרנסנס האלמונים. על הקירות ציורי קיר על נושאים תנכיים.

בית הכנסת "קופה" צמוד לקטע החומה ההרוסה של קאז'ימייז'. בקצה השני של הרחוב רחבה, ועליה מתנשא אחרון בתי הכנסת הרנסנסיים של קרקוב, בית כנסת "איזיק ב"ר יעקב לס". הבית נבנה במחצית הראשונה של המאה ה-17. כשאר בתי הכנסת הקרקובאים העתיקים, נתמך בחוץ הבנין בסקראפות חזקות. בחזית הראשית מבנה מדרגות דו-צדדיות המובילות לעזרת הנשים, ומסתנימות בחלקן העליון במקום מפגשן במבנה, שהוא אלמנט ארכיטקטוני אופייני בבניה הייצוגית הרנסנסית האיטלקית. פנים בית הכנסת עשיר גם הוא בקישוטי ברזל מחושל סביב הבמה בצורת סוכת גינה סגורה, דומה לזאת בבית הכנסת "הישן".

בתי כנסת אלה מפארים בגדלם ורצינותם היוו בד בבד ניגוד לבתי המגורים הצנועים מסביב, ומוקד משיכה לדייריהם. על רקע זה מתנשאת בעוצמה הנפשית אדירת "ימי התשובה" בקרקוב ככלל ובקאז'ימייז' בפרט – ועל אף שדופק הרובע היהודי חדל לפעום זה זמן רב, הזכרונות והנוסטלגיה חיים ועולים במיוחד בתקופת החגים...

סתיו, אפלת הלילה עדיין מחביאה בתוכה את הרחובות. הבתים משופעים נוטים מזקנה ומעומס הגגות הכבדים. דממה ממלאת את הרחובות הצרים. פתאום נשמע קול צעדים כבדים ועמומים מלווים בנקישות מקלו של זקן מתקרב. בקרן הרחוב נדמו הצעדים, השקט חזר לשלוט לרגע. קולו של הזקן ממלא שוב את הדממה בניגון מלא רגשות, קריאה ליהודים לקום לאמירת הסליחות ועבודת הבורא. שוב שקט ושוב

יצחק איגנץ פלטרר נולד בקרקוב במאי 1914 בן לאברהם ולסימה לבית רייזר. כאן בילה את שנות ילדותו ובחרותו, עד פרוץ המלחמה, ובה סיים את לימודי האדריכלות. מגיל צעיר היה לו קשר נפשי עמוק לעיר בעיקר לקאז'ימייז', מקום הולדתו, לבתי הכנסת ולאווירת החגים והתפילות. אולם גם אהב את קרקוב הפולנית הרנסנסית והעריך את יפי אתריה. נפטר בחיפה ב-17 באוגוסט 1994.

הצעדים המתרחקים, ובקרן הרחוב הבא נשנית הקריאה וחוזר חלילה, עד שהקולות נאלמים בין כותלי ה"אלטע שול". בזה אחר זה נדלקים האורות בחלונות ואחריהם מופיעות הצלליות הראשונות שפניהן לבתי הכנסת ולשטיבלעך, כאילו מכושפות הן מקולו של השמש... מנהג עתיק שעבר מדור לדור ושהיה לסנונית הראשונה לאוירה מיוחדת זו של הכנות לקראת ראש השנה ששיאן ביום הכיפורים. משעות הבוקר המוקדמות נפתחו דלתות בתי הכנסת לרווחה לקבלת פני החוזרים בתשובה.

רבים מהם מזדרזים לשלשל מטבעות לקופות הצדקה המונחות בשורה על שולחנות, ליישור ההדורים בין איש לרעהו ובין אדם לבוראו. ההמולה משתתקת בשעת אחר צהריים מוקדמת. לעת ערב חוזר הקהל וממלא את הרחוב, אך הפעם בסבר פנים חמור. ממהרים להחליף את ברכות החג האחרונות לפני תפילת "כל נדרי, ונהרות אדם זורמים לבתי הכנסת..." "האלטע שול", הנבחר בעתיקותו וגודלו, זכה בחגים להעמיק את רגשות הנאספים. חלונותיו הצרים נתונים בתוך גומחות צרות ועמוקות בכתליו הכבדים. סורגי הברזל שנועדו להסות בפני פורעים – מחלקים את פיסת האור הבוקע מההיכל למרובעים, מרובעים. אומנות האבן, שנועדו לתמוך בקשתות התקרה, כאילו ממתיקות סוד אחת עם רעותה. הנכנסים נבלעים באור הבוקע בעד שערי הברזל הפעורים לרווחה. אחולי "חתימה טובה" האחרונים נפסקים למשמע שלוש הנקישות של השמש על הדוכן, המורות על התחלת התפילה. התפילות מכל בתי הכנסת מופנות לבורא עולם ומתלכדות לקול אחד ועצום, המוסיף חוליה לשלשלת הדורות.

יצחק פלטרר

מתוך: היהודים בקרקוב:

חייה וחורבנה של קהילה עתיקה

לזכר יהודי ויליצ'קה

ב-27 באוגוסט ש.ז. הוצב בויליצ'קה שלט המנציח את חיסול הקהילה היהודית בעיר וסביבותיה. על השלט, שגודלו 70X100 ס"מ, נכתבו בפולנית ובאנגלית:

"ב-27 באוגוסט 1942, בהוראת הכובש הגרמני, יהודי ויליצ'קה ויהודים ממקומות קרובים שהוגלו לכאן, נדרשו להתאסף בשדה הסמוך לבוגוצ'צה. סה"כ כעשרת אלפים איש. למעלה מאלף איש, זקנים וחולים, נורו ביער נייפולומיצ'צה.

כמה מאות, שהיו מסוגלים לעבודה, נשלחו למחנות עבודת הכפייה בגרמניה.

השאר נרצחו בתאי הגזים במחנה המוות בלז'ץ. אלה שהצליחו לשרוד נרצחו מאוחר יותר בויליצ'קה ו-גרובובקי.

מעטים מאד מיהודי קהילת ויליצ'קה שרדו. תושבי ויליצ'קה, לציון 70 שנה לאירוע, 27 אוגוסט 2012

לכשישופץ בית הכנסת בעיר יועתק השלט ממקומו הנוכחי ויוצב על קיר בית הכנסת. בימים אלה ראתה אור, בהוצאת הספרים "זיזנובצסקי" מויליצ'קה, האנטולוגיה של יהודי ויליצ'קה וקלסנו 1872-2012.

הספר בפולנית, כולל טקסטים ותמונות, וניתן לרכישה ב:

Wydawnictwo Zyznowski
Siercza 1, 32-020 Wieliczka
Tel. +48 12 651 59 08 w. 33
Faks +48 12 651 56 68
www.zyznowski.pl

27 SIERPNIA 1942 ROKU Z ROZKAZU OKUPANTÓW NIEMIECKICH
ŻYDZI Z WIELICZKI I OKOLICZNYCH MIEJSCOWOŚCI,
ZGROMADZENI WCZEŚNIEJ W MIEŚCIE,
STAWILI SIĘ NA ŁĄCE W POBLISKICH BOGUCICACH.
PRZYBYŁO OKOŁO DZIESIĘCIU TYSIĘCY OSÓB.
PONAD TYSIĄC STARYCH I CHORYCH ROZSTRZELANO
W PUSZCZY NIEPOŁOMICKIEJ.
KILKASET ZDOLNYCH DO PRACY WYWIEZIONO DO OBOZÓW.
POZOSTALI ZGINĘLI W KOMORACH GAZOWYCH W BEŁŻCU.
CI, KTÓRZY NIE PRZYBYLI NA ROZKAZ,
BYLI MORDOWANI W WIELICZCE I GRABÓWKACH.
Z WIELICKIEJ SPOŁECZNOŚCI ŻYDOWSKIEJ OCALELI TYLKO NIELICZNI.

W 70. ROCZNICĘ TYCH WYDARZEŃ – WIELICZANIE
27 SIERPNIA 2012 R.

ON 27 AUGUST 1942, ON THE ORDERS OF THE GERMAN OCCUPIERS,
THE JEWS OF WIELICZKA
AND THOSE FROM OTHER PLACES CLOSE BY, WHO HAD BEEN MOVED HERE,
GATHERED IN A MEADOW IN NEARBY BOGUCICE,
SOME TEN THOUSAND PEOPLE IN ALL.
MORE THAN A THOUSAND OF THE OLD AND SICK WERE SHOT
IN THE NIEPOŁOMICE FOREST.
SEVERAL HUNDRED OF THOSE FIT TO WORK
WERE SENT TO GERMAN LABOUR CAMPS.
THE REST PERISHED IN THE GAS CHAMBERS OF THE BEŁŻEC DEATH CAMP.
THOSE WHO DID NOT OBEY THE SUMMONS
WERE MURDERED LATER IN WIELICZKA AND GRABÓWKI.
BARELY A FEW MEMBERS OF WIELICZKA'S JEWISH COMMUNITY SURVIVED.

THE PEOPLE OF WIELICZKA ON THE 70TH ANNIVERSARY OF THESE EVENTS
27 AUGUST 2012

על משחקי ילדים בגליציה

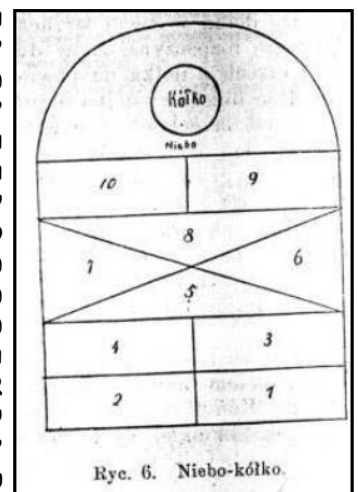
משחקי הילדות שלנו אחיו הקטנים. צעצועים או עברו כמסורת מילד אחד אל משחקים לא נקנו באותם ימים, ואנחנו שיחקנו עם כל הבא ליד. למשל, משחק "קלאס" של קפיצות על מרצפות המדרכה. או "שטרולקס": משחק בו הנחנו חמישה דברים על הרצפה, ועל המשחק היה לזרוק באוויר ולתפוס אותם כמו חמש אבנים. כאשר היו מטבעות בידניו שחקנו משחק מטבעות: היו זורקים מטבע על הקיר, מהקיר נפל המטבע אל הרצפה ואז מדדו את מרחק הנפילה. משחק ששחרר מרץ נעורים היה "פלאנט", "פלישקי פלאסטר", כאשר רצנו

אחרי גלגל של אופניים עם מקל. לעיתים היו מייצרים עיגול על האדמה הרכה זורקים כלפיו סכין ומוודים את המרחק. הבנות קפצו בחבל והבנים שיחקו בעיקר מחבואים, ובזריקת אגוזים במקום גיולות לגומה.

אחריהם במיוחד משחקי מסחר של ילדים: כתשנו לבנים אדומות, לקחנו שני מכסים של קופסת משחת נעליים, קשרנו עם חבלים וייצרנו מאזניים. אחר כך לקחנו ספלים קטנים כדי למדוד את המידה ו"שקלנו" את הסחורה המדומה, ממש כמו סוחרים ממולחים מבטן ומלדה.

מדכי לוסטיג

בקשה: כל מי שיכול להוסיף ולשפוך אור על משחקי הילדות בקרקוב מתבקש לכתוב ואו לשלוח חומר למערכת.

משתתפים בצער המשפחה ואבלים

על פטירתה של

אירנה גלר ז"ל

אבלים ומשתתפים בצער המשפחה

על פטירת חברנו

קלמן אלקד ז"ל

"מלחמת קודש" - דרבי ויסלה וקרקוביה

יאן ווייסנהוף (Jan Weyssenhoff)
מייסד מועדון "ויסלה" קרקוב

לעומת זאת, אנחנו ב"קרקוביה" מכירים היטב את ההיסטוריה של הכדורגל הפולני, ומזכירים לכל כי המועדון שלנו הוקם על ידי פולנים.

מעניין למרות גישתה הלא-ידידותית של "ויסלה" כלפי היהודים, דווקא היא שמרה על יחסי

באפריל ש.ז. התקיים בקרקוב אירוע כדורגל מהחשובים בעיר - הדרבי הגדול בין "קרקוביה" לבין "ויסלה" - המפגש ה-185 במספר מאז 1909, השנה בה הוקם מועדון כדורגל ויסלה קרקוב ע"י יאן ווייסנהוף (Jan Weyssenhoff). שמו של הדרבי הקרקובאי הגדול הוא "מלחמת קודש" (Święta Wojna), והשם שאול, איך לא, ממפגשי הדרבי הססגוניים והטעונים בין קבוצות הכדורגל שלנו - "יוצ'נקה" ו-"מכבי" קרקוב. כמה מדהים, ומי היה מאמין כי 70 שנים אחרי השואה והשמדת יהדות פולין, היהודים מהווים עדיין נושא חשוב ומרכזי בכל הקשור לכדורגל בעיר קרקוב.

בימים אלה שוטטתי בגוגל פולין ומצאתי כתבה מעניינת בנושא, ואת תרגומה אני מביא בפניכם. הדברים מתפרסמים בבלוג ספורטיבי של אוהדי קרקוביה "Sportowa Cracovia", ומוקדשים ליריבה "ויסלה". המוטיב המרכזי בהכפשות הוא- איך לא - המוטיב היהודי!

עובדות לא ידועות מההיסטוריה של מועדון הכדורגל

"ויסלה" - זועקת כותרת הכתבה, ובפתיח תמונת צעף שיוצר על ידי אוהדי ויסלה ועליו "מוות ליהודים":

ובהמשך הכתבה: "בתולדותיה של קרקוביה לא ארע מעולם אירוע שעל המועדון להתבייש בו, ולהיפך - המועדון הביא גאווה רבה לאוהדיו. לא כך המצב במועדון היריב שאוהדיו חשבו שהם יכולים להשמיץ את המועדון שלנו בקריאות שאנו יהודים. הקריאות שלהם, הצעפים וכתובות הגרפיטי שלהם הם בעלי אופי אנטישמי ו"אנטי יהודי". מבחינתם קרקוביה ויהודים חד הם. לדידם מי שאוהד את קרקוביה הוא לא אחר מאשר יהודי. ולמה אפשר לצפות מאוהדי "ויסלה" שאינם מכירים אפילו את ההיסטוריה של קבוצתם?

מייסד מועדון "ויסלה" הוא היהודי יאן ווייסנהוף, בנה של אלכסנדה-אמיליה בת גוטליב בלוך. לכן מצחיק לחשוב ש"ויסלה" מכריזה על עצמה בגאון כי קבוצתם היא קבוצת הכדורגל הראשונה שהוקמה על ידי פולנים, וכך חושפים את הבורות שלהם בתולדות הקבוצה.

ידידות עם "מכבי קרקוב", מועדון כדורגל יהודי שנתמד ע"י הזרם הציוני! יחסים בלתי סבירים אלה בין מועדון אנטישמי בעליל לבין מועדון יהודי ציוני יצרו קואליציה בלתי אפשרית, אשר מטרתה לפגוע ולקעקע את הקבוצות "קרקוביה" ו-"יוצ'נקה".

מצד "ויסלה" - זאת עפ"י הבלוגר של "קרקוביה", כל האמצעים כשרים כשהמדובר בפגיעה ב"קרקוביה", וכך בשנות העשרים של המאה שעברה נוצרת, כאמור, קואליציה עם היהודים מקבוצת מכבי, ואילו בשנות השלושים משתנה הגישה לגישה אנטי יהודית מובהקת.

ועוד מוסיף הבלוגר: "ויסלה" הוא מועדון של "כדאיניקים" ולא של בעלי ערכים, ועל כך תצביע גם העובדה כי בשנים האחרונות משחקים בקבוצה שני שחקנים יהודים: מליקסון וביטון. מיד לאחר הגעתו של מליקסון לקבוצה עדיין נשמעה ביקורת לא מעטה מהיצעים. לזכותו של מליקסון יזקף שבמהירות רבה הצליח לשנות את יחס האוהדים אליו, מדחיה לאהדה. די היה בכמה ביצועים מוצלחים על המגרש והבקעת שערים אחדים, וכל היחס השתנה מקצה לקצה. שומו שמיים, לאוהדי "ויסלה" כבר לא מפריע שמליקסון הוא יהודי. לזכותו של מליקסון יאמר עוד כי בגינו מיתן מאד קהל האוהדים את הערותיו הצעקניות האנטי יהודיות. השנה, כש"ויסלה" חגגה זכייה באליפות פולין, קהל אוהדיה קיבל בהבנה את העובדה שהכוכב מליקסון רץ על המגרש כשהוא עטוף בדגל ישראל. ביטון, היהודי השני בקבוצה, התחבב גם הוא על קהל אוהדי "ויסלה" בזכות היותו החלוץ מרכזי המצליח של הקבוצה.

לדעת הבלוגר "ויסלה" הינו מועדון יחיד במינו בעולם-מועדון המחליף את ערכיו חדשות לבקרים, על פי טובתו ונוחיותו, תוך כדי שהוא משנה את העובדות ההיסטוריות. ולסיום כותב הבלוגר של "קרקוביה" כי צחוק הגורל הוא: המגרש שבו נהגה לשחק קבוצת יוצ'נקה היהודית בשנות השלושים של המאה שעברה נמסר ל... "ויסלה".

מה אומר מוטיל בן פייסי החזן על קראקוב?

"רצונכם לנסוע לאמריקה, סעו רק עם הנוודים. אם אתם נוסעים עם הנוודים, טוב ויפה לכם. באתם לעיר, הרי אתם פטורים מבקש אכסניה. כבר הכינו לכם אכסניה מקודם. הלא לכך נוצר בית-ועד. בית-הועד מצווה ועומד להכין את כל צרכיכם.

אף אני, כשבאנו בלילה הראשון לקראקוב, מיד לקחנו אחר כבוד וכלאנו במין בית, או אסם, או רפת. שם חיכינו עד אור הבוקר. האיר הבוקר, באו אלינו מבית הועד ורשמו שמות כולנו בספר. אמא לא רצתה תחילה לפרש את שמותינו. חוששת היתה לעבודת-הצבא. מי יודע, מה ילד יום? צחקו עליה הנוודים. מה למלכות אשכנז ולעבודת-הצבא ברוסיה? אחר כך העבירו את כולנו לאכסניה גדולה. בית מלא מיטות ונוודים הרבה לאין מספר. "נראה כהקדש לכל דבר". כך אמרה אמא. וגיסתי ברכה אומרת: "חמותי, מוטב שנעשה דרכנו הלאה". הלא כבר אמרתי לכם פעם, כי טבע הוא בנשים, שאין דעתן נוחה משום דבר. בכל הן בודקות ומוצאות חסרון.

העיר קראקוב לא מצאה חן בעיניהן למן הרגע הראשון. אפילו אחי אליהו כועס על קראקוב. קראקוב, הוא אומר, אינה לבוב. בלבוב אתה מוצא, לכל הפחות, יהודים, ואילו בקראקוב אין יהודים. כלומר, יש גם בקראקוב יהודים, אלא היהודים הללו משונים הם, מיני אנדרוגינוסים, חצים יהודים וחצים פולנים. שפם מסולסל ופאות מסולסלות. כך אומר אחי אליהו. וחברנו פני חולק עליו. אומר הוא, כי בקראקוב רבה הציוויליזציה יותר מאשר בלבוב. חשקה נפשי לדעת, מה טיבה של ציוויליזציה זו, שחברנו פני אינו יכול להתקיים בלעדיה?

... בקראקוב לא העלינו בידנו כלום. בבית-הועד לא היינו. הנוודים אמרו לנו, כי עמלנו יהיה לשוא. אדם שבא לבית-הועד, מיד מתחילה פרשת עינויים. ראשית כל, רושמים את שנותיו בספר. אחר-כך שולחים אותו אל הדוקטור, שיבדוק אותו. אחר-כך

מצווים אותו להמתין. המתין, מצווים אותו לבוא שנית. בא שנית, שואלים אותו: למה באת? אמר להם: ציווני לבוא, ובאתי. והרי הם עומדים להטיף לו מוסר, שהוא נוסע לאמריקה.... אם יש שם בית ועד ואם אין – אבל לעת עתה יודע אני כי נוסעים אנו לוינה."

מתוך: סיפורי מוטיל בן פייסי החזן מאת שלום עליכם
כרך שביעי, עמודים קמ"ז, קנ"ב
תרגום י.ד. ברקוביץ הוצאת דביר תש"ד

חידושים בזכויות של ניצולי שואה

שואה שעלו ארצה לפני 1.10.1953 ומשולמת לפי גובה אחוזי הנכות. מקבלי קיצבה זו יכולים לבקש הכרה בתנאים מסויימים במחלות נוספות כגון: סכרת, יתר לחץ דם, מחלות לב, סרטן ריאות, סרטן החלחולת והמעיים הגס, שטיון, אוסטיאופורוזיס – מוכר באופן גורף, פסוריאזיס, דרמטיטיס ומחלות עור נוספות, אולקוס, מחלות עמוד שדרה, אירוע מוחי, הפרעות קצב לב, אי ספיקת לב.

פסק דין של בית המשפט המחוזי קובע כי על הוועדה הרפואית מטעם הרשות לזכויות ניצולי השואה ליישם את תקנה 12 על כל המחלות המוכרות לניצול השואה. כלומר, להוסיף עד 25% על אחוזי הנכות המוכרים בשל מצב כללי ירוד של הניצול, גם מפאת מחלות ונסיבות שאינן קשורות ישירות לשואה.

הוגדלה תקרת התגמול לנרדפי הנאצים ונכי המלחמה בנאצים המקבלים השלמת הכנסה מיוחדת הנקראת נזק נצרך. הקיצבאות יוצמדו למדד הקהילתי, מדד הכולל מספר מדדים כמו מדד המחירים לצרכן ועוד.

הקיצבה ליוצאי מחנות וגטאות – ניצולים שעלו אחרי 1953 - עודכנה ועומדת מעתה על 1,147 שקלים לחודש. בנוסף לכך זכאים ניצולי השואה המקבלים קיצבה זו, לכרטיס מגנטי נטען בסך 600 שקלים בכל חודש.

<http://ozar.mof.gov.il/shoarights/>

מגן דוד אדום: הוקמה קרן מיוחדת לסיוע לניצולי שואה שמצו את זכותם דרך גורמים חיצוניים להחזיר כספי עבור הוצאות לנסיעה באמבולנס.

<http://www.mdais.org/316/14214.htm>

פרטים נוספים: כוכבית 8840 * המשרד לאזרחים ותיקים בימים א' –ה' בשעות 08.00–20.00. השירות ללא תשלום

קרן הסיוע. מענק חד פעמי מאת ועידת התביעות: מענק חד פעמי בסך 2,556 יורו יכולים לקבל רק ניצולי שואה שאינם מקבלים קיצבה ממקור גרמני כגון: קיצבה מהאוצר כנרדפי נאצים – עלו לפני 1953, פיצויי בריאות מגרמניה או קיצבה תלת חודשית בסך 900 יורו מקרן סעיף 2. ניתן לקבל מענק זה פעם אחת בלבד. מי שקיבל בעבר מענק עקב הפסקת לימודים, טלאי צהוב או מענק חד פעמי אחר ממקור גרמני אינו יכול לקבל מענק זה. ניצולי שואה המקבלים קיצבה כנרדפי נאצים לפי חוק ההסדרים ושהו על אדמת גרמניה ביום 1.1.47, או מקבלים קיצבה ליוצאי מחנות וגטאות, וטרם קיבלו מענק זה, זכאים לבקשו. גם אנשים המקבלים קיצבה כנכי המלחמה בנאצים ועומדים בקריטריונים האחרים לקבלת המענק, זכאים לבקשו.

http://www.claimscon.org/forms/Hardship_guidelines_Hebrew.pdf

קיצבה מקרן סעיף 2 של ועידת התביעות: קיצבה בסך 900 יורו כל שלושה חודשים, נועדה לניצולי שואה ששהו במחנה מוכר במשך ששה חודשים, או בגטו, מסתור, או זהות בדויה בסכנת חיים במשך 6 חודשים. בקשה על קיצבה בגין מסתור או זהות בדויה במשך זמן של ששה חודשים ניתן לבקש מינואר 2013.

החידוש הוא שצומצם פרק הזמן הנדרש לשהות ועומד על 6 חודשים. יש לציין כי מי שהיה בגטו לפחות יום אחד זכאי לקיצבה עדיפה מהאוצר במסגרת חוק ההטבות, קיצבה ליוצאי מחנות וגטאות, בסך 1,747 שקלים לחודש. מי ששהה בגטו מוכר פחות משנה ועל כן מקבל קיצבה נמוכה יותר, קיצבתו תשווה לקיצבה הרגילה, כלומר 900 יורו כל שלושה חודשים.

<http://www.claimscon.co.il/new/article.php?id=23>

קיצבה מהאוצר לנרדפי נאצים: הקיצבה נועדה לניצולי

על בית החולים היהודי בקרקוב והמנתח דר' איגנץ יצחק שנקר ז"ל

חוויה מיוחדת הייתה לפרופ' יוסף שנקר ועימה סגירת מעגל: בביקורו האחרון בקרקוב, הוא התקבל בכבוד רב ע"י ההנהלה הרפואית של הפקולטה לרפואה באוניברסיטה היגלונית, שבעבר העניקה לו כישראלי מעמד של חבר סגל שלא מן המניין. בבית החולים היהודי בקרקוב, ברחוב סקווינסקה 8, במחלקה הכירורגית, פעל וניהל שנים רבות - עד למלחמת העולם השנייה - דר' יצחק שנקר ז"ל, אביו של יוסף שנקר. באותה הזדמנות הציע פרופ' שנקר כי יתלה שלט שינציח את פועלו של אביו בבית החולים והדבר התקבל ע"י ההנהלה אך לא יצא לפועל. ומדוע?

כיום מנוהל בית החולים היהודי בקרקוב ע"י הפקולטה לרפואה של האוניברסיטה היגלונית. שוכנות בו מחלקות לאימונולוגיה, אלרגיה וריאות, שמתפקדות בסטטוס רפואי גבוה וזכו להכרה בינלאומית. הקהילה היהודית בקרקוב הקימה את בית החולים במקומו הנוכחי בשנת 1822. הבניין היה חד קומתי, הכיל 40 מיטות אישפוז ודירת המנהל, דר' יוליאן סבירצקי. במשך השנים בוצעה הרחבה של בית החולים כך שב-1860 נבנתה קומה שנייה ומאז הבניין הוא בעל שני אגפים, כניסה מרשימה במרכזו וגינה רחבה מאחורי הבית. עד למלחמת העולם השנייה הופעלו בו מחלקות רפואיות מקובלות: פנימית, כירורגיה, עיניים, א"ג, רנטגן ומרפאת חוץ מגוונת. בבית החולים אושפזו תושבי העיר היהודים וכאלה מערים ועיירות במחוז והסביבה. בית

"מכבי" קרקוב וכנשיא "בני ברית", והיה מוכר היטב גם ע"י הלא יהודים בעיר, לאחר שניתח אנשי כנסייה ואנשי שלטון. ב-1929 נשא לאישה את אנה לבית גרשלהר ולשניים נולדו שני ילדים: מרים ויוסף.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה גויס ד"ר שנקר לצבא הפולני כמנתח ראשי של החזית המזרחית. הפצצה הכבדה של הגרמנים על העיר פשמישל בגליציה הפרידה אותו מבני משפחתו. האישה אנה ושני ילדיה הקטנים הגיעו תחת הפצצה הכבדה לעיר לבוב וד"ר שנקר הצליח לעבור לרומניה יחד עם צבא פולין בחזית המזרחית.

בחורף 1940 שלחו הרוסים את הפליטים היהודים, ובהם משפחתו של ד"ר שנקר, לאזור הרי אורל, שם שכנו בלב יער. ד"ר שנקר, שהגיע עם שרידי הצבא הפולני לעיר צ'רנובילץ בבוקובינה שהייתה כבר בשליטת בריה"מ, גויס לחיל האוויר של הצבא האדום בדרגת סא"ל, כמנתח ראשי. בין מנותחיו היה גם הקומיסר הרוסי לענייני פנים.

בתפקידו הצבאי התאפשר לד"ר שנקר לגלות את מקום בני משפחתו שהוגלו לסיביר, ולהביא לאיחוד המשפחה באוקראינה. מסע זה של הרעה והילדים מסיביר לאוקראינה נקטע עם פלישת גרמניה הנאצית לבריה"מ בקיץ 1941. ד"ר שנקר נפל בשבי הגרמני והועבר למחנה ריכוז בטרנסניסטריה.

במחנה הקים מרפאה ובה חדר ניתוח פרימיטיבי והגיש סיוע רפואי לתושבי המחנה. עם שחרור המחנה ע"י הצבא האדום גויס שוב ד"ר שנקר כמנתח לצבא הרוסי.

בחורף 1944 הצליח ד"ר שנקר להגיע באופן בלתי חוקי לחופי הארץ. הוא נשלח למחנה המעצר בעתלית.

(המשך בעמוד הבא)

הצבת השלט לא יצאה לפועל היות ויש חילוקי דעות למי שייך כיום הבניין. ראשי הקהילה היהודית בעיר טוענים כי הבניין הוא רכוש הקהילה היהודית, ואילו ראשי האוניברסיטה טוענים כי עוד בשנת 1940 מכרו ראשי הקהילה היהודית את הבניין.

ד"ר יצחק שנקר נולד למשפחת רבנים ידועה, ששורשיה בפולין מאז 1591, בעיקר בקרקוב ובאושווינצ'ים. הוא סטה מהמסורת המשפחתית ופנה ללימודי רפואה, אותם השלים בביה"ס לרפואה היוקרתי בווינה, שם גם התמחה בכירורגיה. ערב מלחמת העולם הראשונה התגייס לצבא אוסטריה בדרגת סרן, וזכה לאותות הצטיינות כחוקרה על הצלת חיים. בשנות ה-30 חזר לעיר הולדתו, קרקוב, וניהל את המחלקה הכירורגית בביה"ח היהודי בעיר. היה פעיל בחיים הציבוריים של הקהילה, כנשיא אגודת

הקהילה היהודית בקרקוב הקימה את בית החולים במקומו הנוכחי בשנת 1822. הבניין היה חד קומתי, הכיל 40 מיטות אישפוז ודירת המנהל, דר' יוליאן סבירצקי. במשך השנים בוצעה הרחבה של בית החולים כך שב-1860 נבנתה קומה שנייה ומאז הבניין הוא בעל שני אגפים, כניסה מרשימה במרכזו וגינה רחבה מאחורי הבית. עד למלחמת העולם השנייה הופעלו בו מחלקות רפואיות מקובלות: פנימית, כירורגיה, עיניים, א"ג, רנטגן ומרפאת חוץ מגוונת. בבית החולים אושפזו תושבי העיר היהודים וכאלה מערים ועיירות במחוז והסביבה. בית

ד"ר יצחק שנקר (במרכז) וצוות חדר ניתוח, בית חולים היהודי 1938

ד"ר איגנץ שנקר ז"ל

עם שחרורו פנה ד"ר שנקר לעבודתו הרפואית בפלסטין, הפעם כמנתח הראשי של ביה"ח הפולני של צבא אנדרס, שמוקם ליד מנזר רטיסבון בירושלים. מאוחר יותר עבר לתל אביב, שם עבד בפרקטיקה פרטית ובביה"ח אסותא. בנוסף עבד כמנתח בסניף הנמל של קופ"ח כללית. שנקר גויס ל"הגנה" והיה חלק ממערך השירות הרפואי שלה ובחשאי הגיש עזרה כירורגית לפצועי המחנות, אצ"ל ולח"י.

בכל אותה תקופה ניסה ד"ר שנקר להתאחד עם משפחתו, ששרדו את תקופת השואה. למאמצים אלה גייס את אשת ראש ממשלת בריטניה, קלמנטין צ'רצ'יל שהייתה בתפקיד של נשיאת הצלב האדום, שהצליחה לאתר את בני משפחתו בסיביר והעניקה לה אשרת כניסה, "סרטיפיקט" לפלסטין. גם המרשל קונייב, שחייו ניצלו בעבר על ידי ד"ר שנקר, סייע במאמץ וכך, לאחר 7 שנות ניתוק, נפגשו בני המשפחה ב-1946 בארץ ישראל.

בתקופת מאבק המחנות בשלטונות המנדט, כשפצועי האצ"ל והלח"י לא זכו תמיד לקבל טיפול רפואי במוסדות הרפואה של היישוב המאורגן, התנדב ד"ר שנקר יחד עם רופאים אחרים, להגיש טיפול רפואי לפצועי המחנות. באפריל 1948, כשפתח האצ"ל בהתקפה על השכונה הערבית מנשייה ביפו הוא הוצב ככירורג במערך הרפואי שהוקם בבי"ח פריד, ביי"ח קטן ברחוב יהודה הלוי, בגבול ת"א-יפו. על תרומתו בקרב על כיבוש יפו זכה ד"ר שנקר ב-"עיטור לוחמי המדינה" של הארגון הצבאי הלאומי. עם הקמתו של צה"ל במאי 1948, גויס ד"ר יצחק שנקר והוצב בתפקיד מפקד וכירורג ראשי של ביה"ח הצבאי מספר 7 בצפת.

בית החולים היחיד באותם ימים היה ביה"ח "הדסה", מוסד לטיפול בחולי שחפת. היו בו כ-60 מיטות. כשהחלו ההכנות למבצע "יפתח" פונו חולי השחפת ובית החולים הפך להיות בית החולים צבאי שהגיש גם עזרה רפואית לתושבי העיר. ביה"ח בצפת היה גדוש בפצועי הקרב על העיר, ביניהם לוחמי פלמ"ח רבים. הובאו לשם גם נפגעים מגדוד העמק של הפלמ"ח, בפיקודו של דן לנר, שכבשו את מלכיה ואת כל השטח שבין הכינרת לחולה. הצוות הרפואי הצבאי בראשותו של ד"ר יצחק שנקר, שנשלח מהמרכז לצפת, הקים בו חדר ניתוח ועשה ימים כלילות בניתוח הפצועים

בית החולים ברחוב סקווינסקה 8, היום

והנדודים שעבר. הוא נטמן בחלקה הצבאית בבית הקברות בנחלת-יצחק בת"א, ליד לוחמי אצ"ל, שאת חייהם לא הצליח להציל בקרב על כיבוש יפו. הוא השאיר אחריו אישה אנה ובן יוסף. תרומתו לרפואה השפיעה על בנו יוסף, ועל נכדיו, ינון וערן, להמשיך בדרכו.

פעילותו של ד"ר שנקר במסגרת צה"ל הונצחה בלוח זיכרון מיוחד בכניסה לבניין הישן של ביה"ח בצפת. כמו כן הונצחו שמו ופועלו באתר הזיכרון של חיל הרפואה בכרמל, בבית ההגנה בת"א, בסניפי ההסתדרות הרפואית ברחבי המדינה, בפארק הירקון בתל-אביב, ובלוח זיכרון על הבית ברחוב רופין 13 בתל-אביב שבמרפאתו הגיש עזרה רפואית ללוחמי מחנות במלחמה להקמת מדינת ישראל. תולדות חייו פורסמו בספר "זיכור – פרשיות חייהם ומותם של הנופלים במלחמת הקוממיות בישראל - 1955, ספר "זיכור" בהוצאה של הסתדרות הרפואית בישראל, בספר -כבוש יפו 1981- Jewish - Officers in The Polish Armed Forces, 1939-1945 רופאים של ארץ ישראל, 1948-1999 ועוד.

פרופ' יוסף שנקר

34' חקר 2012

מי שטרם שילם את דמי החבר לשנת 2012 מתבקש לשלוח המחאה על סך 150 ש"ח לארגון יוצאי קרקוב בישראל, ת.ד. 17209 תל אביב 69051

הקשים. עשרות פצועים נצלו הודות לטיפול זה.

ב-18 במאי 1948 הוזמן ד"ר שנקר לת"א לפגישה עם ד"ר שיבא, קצין הרפואה הראשי של צה"ל. באותו יום הפציץ חיל האוויר המצרי את ת"א. בטיסה נמוכה פגעו המטוסים המצריים באוטובוס קומתיים שחנה בתחנה המרכזית. עשרות אזרחים נפגעו. כשנודע לכירורג ד"ר מקס מרכוס, שהיה המנתח של פצועי המחנות, כי ידיו, ד"ר שנקר, נמצא בעיר, הוא צירף אותו לצוות המנתחים של הפצועים בביה"ח "הדסה" ברחוב בלפור בת"א. רבים מהפצועים ניצלו, אך 42 איש קיפחו את חייהם בהתקפה אווירית זו.

ערב ההפוגה הראשונה ניסו הסורים להשתלט על אצבע הגליל. בשישה ביוני 1948 הם כבשו את משמר הירדן ולקחו את תושביה בשבי. עם תום ההפוגה הראשונה ניסה צה"ל לכבוש את משמר הירדן מידי הסורים. פצועי הקרבות המרים האלו פונו לביה"ח הצבאי מספר 7 בצפת, שהיה ביה"ח הראשון בחזית בצפון. ד"ר יצחק שנקר עתיר ניסיון בכירורגיה צבאית קבע תקדים, שנמשך עד היום, לפיו מגישים שירותי הרפואה של צה"ל עזרה גם לנפגעי האויב, במהימנות ומסירות, כפי שמטפלים בפצועי צה"ל.

עד חודש אוקטובר 1948 הספיק ד"ר יצחק שנקר לנתח בביה"ח בצפת יותר מ-300 פצועים קשה. ב-13 באוקטובר 1948, ערב יום הכיפורים, בהיותו בשירות צה"ל, נפטר ד"ר יצחק שנקר ממחלה, שכנראה קיננה בגופו כתוצאה משנות הסבל, התלאות

דר' פנינה מייזליש ז"ל – אשת יהדות

בכל פעם שקבלתי לידי את עלון ארגון יוצאי קרקוב בישראל, חיפשתי מיד בין דפיו כתבה, מאמר, תגובה או רצוניה של פנינה מייזליש.

פנינה, בת דודתי החכמה ועמוסת הידע, לא תכתוב עוד לעיתון. היא הלכה לעולמה, לאחר שלא עמדה בנייתו קשה שעברה.

פנינה נשואה לבן דודי, שלום ז"ל, איש קרקוב, היתה המיתר הפנימי של מציאות יהודית מיטלטלת וידעה להתמודד איתה כשהיא פורסת יריעה רחבה של שאלות, אירועים, קונפליקטים והארה של היופי האנושי שזרם שם במזרח אירופה, שאת מרכיביו חקרה במיומנות כה רבה.

פנינה, מבית שקדיאל (מנדלבוים), סייעה לשלום לכתוב את ספרו המונומנטלי "תחנות" ממנו למדתי גם אני לראשונה את שעבר על משפחתי, שם בתוך התופת הגרמנית והפולנית שאחזה בקרקוב עיר משפחתי.

ספרה ואתר האינטרנט בהם פרסה את מצבת הרבנים בפולין לדורותיהם

ולזרמיהם, היו לנכס צאן ברזל והמונים נעזרו בידע הקולוסלי הזה שהפגינה, כדי לאתר בני משפחה ושורשים. באמצעות הספר ניתן להבין את הרצף הדיאלקטי של אלף שנות פולין ואת הדמויות המרתקות שריצפו את דברי ימיה.

פנינה ז"ל (קשה לראות ביטוי זה מול הדינאמיות והכוח האצור בה וההספק הבלתי נדלה שלה), צידדה בדיאלוג בין חילוניים לדתיים ובהעברת המכמנים של כל תרבות אל התחום שמגד. ברוח זו גם חנכה היא ושלום ז"ל, את ילדיה, דור ישרים מבורך, שממשיך את הדרך הדתית לאומית, היפה והמשפיעה כפי שהיא עצמה גילמה באישיותה.

באופן אישי, כל שיחה איתה העשירה אותי והיוותה חוויה של גילוי דיסציפלינות מדעיות, סקרנות אינסוף וחתימה אל אידיאל מרכזי. בכך יצרה פורמט של דתיות לאומית שמושיטה יד אל העולם החילוני ועוזרת לו להתאחד תחת אמונה אחת ותוך יצירת תרבות קהילתית חדשה.

פנינה מייזליש

אלמוגים ושקדים מקרקוב לירושלים

עם פטירתה תמה תקופה, אבל הותירה אופטימיות, תקווה ואמונה לממשיכה.

חבל על דאבדין ולא משתכחין

שאל מייזליש

מפעל זכרון ללוחמי גיטו קרקוב בנווה-איתן

לחומות אירופה השטופה בדם יהודים". צביה לובטקין שהוסיפה קוים לפרקי הגבורה בגיטאות פולין, אמרה: מורדי גיטו קרקוב קדמו לורשה, אך לא סופר עליהם. הרבה יש לספר על גבורתם לדורות ואין מפעלי זכרון טובים מנטיעת חורשות ובניית ישובי עובדים על שמם בארץ. הושמעו מנגינות אבל ושני ילדי הקבוצה קראו משירי אלתרמן על ימי השואה, ושושנה בת-עמי סייעה בקריאת זכרונותיה של גוסטה, מפעילי המרד, ושירו של טשרניחובסקי.

בראש מפעל הזכרון יעמוד ד"ר דונקלבלום, שופט בית הדין העליון.

ב"דבר" מ-28 במרץ 1950 התפרסמה הידיעה הבאה:

מפעל זכרון לחללי גיטו קראקא
ביוזמת אנשי המקום ויוצאי קראקא בארץ יוקם בנווה איתן מפעל זכרון לחללי הגיטו בעיר זו. שהיתה אחת הקהילות המפוארות בגליציה המערבית. באזכרה לחלליה שהתקיימה בקבוצה לפני שלושה חודשים בהשתתפות מאות בני קראקא. הוחלט על הקמת המפעל וניטעה חתורשה הראשונה. על מגרש רחב יידו בית תרבות, בריכת שחיה ובניני ספורט. בעל התכנית הוא האדריכל אלחנני. המפעל יעלה למעלה מ-30 אלף ל"י. אישי ציבור חשובים, ובראשם ד"ר דונקלבלום, חבר בית"ד העליון, הבטיחו את עזרתם לתכנית זו.

א. מיש

בעתוני "דבר" מ-23 בדצמבר 1949 וב-28 במרץ 1950 התפרסמו כתבות על "מפעל זכרון ללוחמי גיטו קרקוב בנווה-איתן". למרות כל התוכניות הגדולות - דבר לא נעשה במהלך למעלה מ-60 שנה.

וכך נכתב בעתון מדצמבר 1949: "דמויותיהם של לוחמי גיטו קרקוב, שנרצחו בידי הנאצים, בעקבות פעולות פארטיזאניות להצלת יהודים, הועלו אתמול באזכרה רבת רושם ויגון בקבוצת נווה-איתן בעמק בית שאן, שמרבית חבריה הם יוצאי אותה עיר. 200 איש, יוצאי קרקוב ממקומות שונים בארץ באו להתייחד עם זכרה של קהילה יהודית זו וראשי המרד בתוכה.

לפי תוכניתה של ועדה יוזמת, המורכבת מקבוצת נווה איתן, לוחמי הגיטו ועסקני ציבור, יוצאי קרקוב בארץ ובחו"ל, יוקם מפעל הזכרון לחללים בנווה איתן: חורשה על שטח של 15 דונם, ביתן תרבות, בריכת שחיה ומגרשי ספורט, ובמרכז אנדרטה ללוחמים.

בהתחלת נטיעת החורשה אמרה דברי אזכרה נרגשים ליהדות קרקוב רבקה ליבסקינד, מקבוצת הלוחמים, שהגיעה לפני שנתיים לארץ, ואלה שיפר קראה יזכור.

האזכרה בחדר האוכל נערכה לאחר הנטיעה והשאירה רושם עמוק על המשתתפים. נר נשמה הודלק ליד לוח שחור, עליו רשומים כל משתתפי המרד ותמונותיהם מתנוססות בראשו. רחל הורוביץ, חברת הקבוצה, פתחה בהערכת עברה של יהדות קרקוב המפוארת, שניספתה בימי השואה, ואמרה: "מפעל הזכרון בנווה איתן יגלם את הקשר של יוצאי עיר זו עם רוחם של הנופלים".

שמעון לוסגרטן, מפעילי חבר לוחמי הגיטו, העלה בביטוי ממצה את הטראגדיה של יהדות פולין, שעלתה על המוקד ורוח הוד הגבורה של המעשים, ובראשם הנוער החלוצי שנלחמו למען כבוד העם ורשמו דף חדש בקורותיו. "תוך ישיבה בגיטו הנצור שרנו שירי ציון והדלקנו את לפיד האמונה במולדת המשוחררת, הנבנית בעמל חלוצים מעבר